

Landelijke interieurwacht. Een publieke zaak?

Op 25 november heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in samenwerking met Monumentenwacht Nederland een symposium gewijd aan het nut en belang van de Interieurwacht. Tijdens deze bijeenkomst bleek hoe zeer hieraan behoefte is en hoe groot de bereidwilligheid de handen in een te slaan om – in navolging van Noord-Brabant en Limburg - tot het opzetten van een Interieurwacht te komen.

27

Nieuwsbrief 27, december 2010
De Nieuwsbrief verschijnt 3x per jaar
Uitgave Stichting Het Nederlandse Interieur
Postbus 15599, 1001 NB Amsterdam
www.shni.nl . kopij nieuwsbrief@shni.nl

Redactie Eloy Koldewey . Hester Wolters
Basis lay-out Suzan Beijer
Opmaak Hans Schut
Druk Sande druk
ISSN 1570-9973

Postbus 15599, 1001 NB Amsterdam

TNT Post
Port betaald
Port Payé
Pays-Bas

Opinie

Al meer dan 35 jaar kennen we in Nederland de Monumentenwacht die op een praktische manier bijdraagt aan het behoud van cultuurhistorisch waardevolle gebouwen door middel van periodieke inspecties en planmatig onderhoud. Onze zuiderburen hebben sinds 1992 de Monumentenwacht ingevoerd en vanaf 1997 zijn daar tien Interieurwachters bij gekomen. Koenraad van Balen, die de UNESCO leerstoel preventieve conservering bekleedt, meldde dat het buitenland in de lage landen 'de mosterd haalt' als het gaat om het voorkomen en monitoren van de zorg voor exterieur en interieur van monumentale panden.

Het is natuurlijk mooi dat we zo'n lichtend voorbeeld zijn, maar ondertussen weten wij - de veldwerkers - heel goed dat de situatie in Nederland nog veel te wensen over laat. Dit bleek ook uit de praktijkvoorbeelden die door de verschillende sprekers werden gegeven. Esther Agricola, directeur Bureau Monumenten & Archeologie Amsterdam (BMA), brak onder het motto 'Het erfgoed achter de voordeur' een lans voor een lange termijn conserveringsbeleid voor de vroeg 20ste-eeuwse roerende collecties in Amsterdamse monumenten, zoals de Beurs van Berlage, het Scheepvaarthuis en het gebouw van De Bazel in de Vijzelstraat. Deze monumenten van wereldformaat zijn in de afgelopen decennia in andere handen overgegaan zonder dat er duidelijke afspraken zijn gemaakt over beheer en behoud van de meubels en andere onderdelen van de inrichting, die staan geregistreerd als gemeentelijk kunstbezit bij het Amsterdams Historisch Museum (AHM). Dit veroorzaakt veel geharrewar over wie waarvoor verantwoordelijk is en het gaat natuurlijk vooral over wie de kosten voor zijn rekening neemt. Tijdrovende en frustrerende processen die niet bijdragen aan het beheer en behoud van de betreffende ensembles. Agricola besloot haar betoog met een hartgrondig JA op de vraag of er behoefte is aan een Interieurwacht en ze voegde daar aan toe dat het volstrekt legitiem is als Amsterdam zijn eigen Interieurwacht krijgt. Dat zal niet vanzelf gebeuren dus laten wij, BMA en AHM, de handen ineen slaan en samen met de beheerders van de roerende collecties een plan opstellen en dat voorleggen aan het gemeentebestuur.

De elf sprekers en alle deelnemers van het symposium waren het erover eens: het is een goede zaak als het voorbeeld gevolgd wordt van Noord-Brabant en Limburg waar een succesvolle start is gemaakt met de Interieurwacht. In de Beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg (2009) staat dat de Rijksoverheid wil bezien hoe er een verbreding kan worden gegeven aan de provinciale initiatieven om te werken met een Interieurwacht. In het symposium is duidelijk gemaakt hoe deze woorden in daden omgezet kunnen worden: dus JA, de interieurwacht is een publieke zaak en wat mij betreft gaan we morgen aan de slag in de hoofdstad, want het is niet in de laatste plaats een Amsterdamse zaak!

GUSTA REICHWEIN HOOFD COLLECTIE AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM

Verwarmend - en niet alleen door de koffie en thee - was de gastvrije ontvangst vrijdag 26 november in de Koningin Wilhelminazaal van paleis Het Loo. Op deze mooie herfstdag vond hier de studiemiddag van de Stichting plaats die aan de slaapkamer en het bed was gewijd.

Voorzitter Jan van der Hoeve maakte in zijn openingswoord gelukkig al meteen duidelijk dat de titel van de middag niet als aansporing moest worden gezien. De SHNI ijvert immers niet voor het bewaren van geheimen, maar juist voor het publiek maken van die vele, vaak intrigerende verhalen over het Nederlandse interieur, die nog op ontdekking wachten. Ook van *bedtime stories* kan niet worden gesproken. Hoewel de luisterrijke aankleding van de voormalige paleisvestibule daartoe beslist aanleiding gaf, was door het gevarieerde programma van wegdromen beslist geen sprake.

Paul Rem, conservator bij Paleis Het Loo, opende de middag met een inleiding over de evolutie van de stadhoudelijke en Koninklijke bed- en slaapkamers. Weer werd duidelijk hoe ingrijpend de gebeurtenissen van 1795 zijn geweest: door de vlucht van Willem V en de veiling van het grootste deel van de stadhoudelijke bezittingen is aan authentieke bedden en beddengoed uit die periode nauwelijks iets bewaard gebleven. Maar ook de 19de eeuw kent zijn verliezen. Zo liet Koningin Emma na de dood van haar man het beddengoed van het sterfbed verbranden. Hoe belangrijk het bed voor de prins van Oranje was, zowel in architectonisch als symbolisch opzicht, werd door Paul Rem treffend geïllustreerd met een laat-17de-eeuwse plattegrond van Het Loo. Hierop waren de

Slaapkamergeheimen

Koningin Victoria's bed met 7 matrassen uit: David Beevers, ed., *The Royal Pavilion, Brighton: Souvenir Guide and Catalogue 2008*

bedden als enige meubels - als enkele kleine tafels en koelvaten in de eetzaal niet meetellen - ingetekend. Het staatsiebed was dus niet in de eerste plaats een plek om te slapen - wat het in functionele zin dikwijls ook niet was - maar een symbool van macht en aanwezigheid, een rol die tot uitdrukking kwam door de plaats van de slaapkamer in de routing van het gebouw en de aandacht voor de stoffering en aankleding van het bed. Op dit laatste aspect ging An Moonen, oud-conservatrice van het Openluchtmuseum en verzamelaar van textiel, nader in. De kracht van het verhaal van Moonen zat in de prachtige, liefdevol door de spreker beschreven details zoals de praktische gegevens van de maximale weefbreedte en de wijze waarop van een geweven lap een laken, een kussensloop of een omtrek voor een 'peluw' (een langwerpige onderkussen) konden worden gemaakt. An vertelde een verhaal dat van begin tot eind fascinerde door zijn talrijke details die in de pauze de aanleiding vormden voor menig gesprek. Daarbij konden de aanwezigen het besprokene ook daadwerke-

lijk bekijken en - in een enkel geval - voorzichtig aanraken. In de aangrenzende Bernhardkamer was op een aantal tafels namelijk authentiek 19de-eeuws beddengoed van Koninklijke herkomst uitgesteld. Ook werd gelegenheid geboden om tijdens een rondgang door Het Loo verschillende slaapkamers te bekijken. 'De drie belangrijkste zaken in een mensenleven zijn eten, vrijen en slapen', was het openingsstatement waarmee Ileen Montijn de toon zette voor de eerste bijdrage na de pauze. 'Het is niet voor niets dat we bij alle drie het adjectief 'lekker' kunnen plaatsen', vervolgde ze, om duidelijk te maken dat via de associatie 'lekker' en 'zondig' het bed beschouwd kan worden als het meest beladen meubel dat het Nederlandse huishouden kende. Prachtig onderkoeld vertelde de spreker over haar eigen ervaring bij de aanschaf van een bed, pardon: 'een slaapsysteem en een ombouw', en nam ze haar publiek mee door de geschiedenis van het echtelijke bed in de burgerlijke Nederlandse wooncultuur. Zelfs het Franse voorbeeld dat in Nederland invloedrijk is geweest, was burgerlijk: de slaapkamer in

het kasteel van Eu, ingericht voor de 'roi-bourgeois', koning Louis-Philippe.

Ook de lezing van Irene Cieraad, waarmee de studiemiddag eindigde, belichtte een vorm van invloed, of beter: beïnvloeding, op de vaderlandse slaapkamer. Waar Paul Rem opriep het jaartal 1795 niet te vergeten, was in deze bijdrage 1901 het jaar waar het om draaide. In 1901 zag namelijk de Woningwet het licht, wat leidde tot stevige overheidsbevoegdheid met de (hygiënische) inrichting van de slaapplek. Vanaf dat moment diende bij nieuwbouw de slaapkamer apart bestemd en gebruikt te worden en mocht deze ruimte geen onderdeel van de woonkamer of keuken meer zijn. Losse bedden werden de norm, bedsteden en alkoven waren in nieuwbouw niet meer toegestaan. Een intrigerend onderdeel van het verhaal was het fenomeen van de ledikantencontrôle: huishoudens werden gecontroleerd om vast te stellen of er wel voldoende ledikanten aanwezig waren. Langs een mooie lijn van associaties eindigde de spreker met de nuchtere constatering dat de Nederlander nog steeds niet altijd baas is over zijn of haar eigen bed, zelfs en juist niet in laatste instantie. De Nederlander sterft immers op het van overheidswege voorgeschreven, 'hoog-laag' bed, het enige bed dat de fysieke belasting van verpleeghulp en thuiszorg binnen de Arbo-technische perken houdt. Een constatering die tot nadenken stemt.

Al met al een studiemiddag waar letterlijk voor alle kunst- en sociaalhistorische gezinden wat interessants te halen was. Weinigen zullen op de avond na de studiemiddag achteloos in hun bed (of lits-jumeaux) zijn gestapt!

JOHAN DE HAAN, ADVISEUR MONUMENTENBELEID RIJKSGEBOUWENDIENST

Stille getuige van een schuldig verleden

Commandantwoning 1939 Kamp Westerbork, Hooghalen

Op een kruispunt in de Drentse bossen staat een groot, maar nogal haveloos uitzienend, houten huis als overblijfsel van het Centraal Vluchtelingenkamp Westerbork. Deze voormalige commandantwoning is als door een toeval bewaard gebleven en daardoor een stille getuige van een schuldig verleden. Het zou eigenlijk hetzelfde lot van de andere opstallen in de buurt hebben moeten ondergaan, maar omdat het in 1994 tot rijksmonument was verklaard, bleef sloop achterwege. Kort na 2007 kwam het huis in het bezit van het Herinneringscentrum Kamp Westerbork. Nu beraadt men zich er over hoe dit gebouw in de toekomst op zinnige wijze te benutten is. In zijn huidige staat is het gebouw een tijdscapsule waarvan fotograaf Sake Elzinga in 2009 een prachtige fotoreportage heeft gemaakt. In dezelfde tijd heeft Bureau voor Bouwhistorie en Architectuurgeschiedenis (BBA) een onderzoek naar dit bijzondere pand gedaan.

Hal beneden met links keukentoeegang

Begin 1939 werd het initiatief genomen tot de oprichting van een Centraal Vluchtelingenkamp voor de opvang van uit Duitsland gevluchte Joden. Dit

De woonkamer met achter de schuifdeuren de zitkamer.

kreeg zijn plaats op een terrein in de boswachterij Hooghalen (gem. Westerbork) in de vorm van een semipermanent kamp voor de duur van vijftien jaar met een flink aantal tijdelijke verblijven voor in totaal ongeveer 2500 kampvluchtelingen. Op 1 mei 1939 werd een eerste plan - een barakkenkamp aan de oostzijde met westelijk daarvan dienstwoningen - gepresenteerd dat na enige versobering - binnen vijftig dagen na bouwbegin - op 22 augustus 1939 gereed diende te zijn.

Directeur D.A. Syswerda en zijn familie waren de eerste bewoners van de commandantwoning. Kort na het begin van de oorlog werd hij vervangen door J. Schol.

Toen het kamp op 1 juli 1942 een Polizeiliches Judendurchgangslager werd, betrof kort daarop de beruchte SS-Obersturmführer A.K. Gemmeker het huis samen met zijn secre-

taresse. Zij bleven daar wonen tot hun gedwongen vlucht op 11 april 1945. Luitenant J.G. Bijvoets woonde er vervolgens tot 1948 als commandant toen

het een interneringskamp voor NSB-ers was geworden. Daarna ging het kamp verder als Kamp Schattenborg voor de opvang van Molukkers en kwam in de directeurswoning de oud-Indiëganger kolonel P.G.C.A. van der Speck Obreen te wonen. Zijn jongste dochter Cornelia woonde daar tot haar overlijden in 2007. Ondanks de geplande levensduur van vijftien jaar en de uitvoering in houtskeletbouw staat de commandantwoning nog altijd fier overeind. Het huis is het best te karakteriseren als een (klein) landhuis met een moderne opzet en een forse maat van in totaal 250 vierkante meter bruto vloeroppervlak. In uitvoering is het een sober en compact, gedeeltelijk onderkelderd, tweelaags landhuis. De vertrekken liggen rond een centrale hal met een ruime keuken en liefst drie woonruimten: de eetkamer, de woonkamer (of huiskamer) en de ontvangkamer

De hal op de verdieping met links de trap naar de vloering.

(of salon). Tussen de drie woonruimten zitten twee paar schuifdeuren. In de keuken bevindt zich naast een bellenbord voor de bediening een aanrecht met eterniet aanrechtblad en daarin een geëmailleerde ijzeren gootsteen (net als de badkuip in het gebouw geleverd door de DRU in Ulft). Het belangrijkste interieurstuk in de keuken is het AGA-fornuis met twee kookpitten en twee ovendelen van het in 1939

Het AGA-fornuis in de keuken

genoemd omdat het in Engeland, waar het fornuis gemaakt werd, 47 pond en 10 schilling kostte). Tussen keuken en hal bevindt zich een lage deur met drangveer, waarschijnlijk aangebracht om de jonge zoon van de eerste directeur de toegang tot de keuken te beletten. Het hele huis was uitgevoerd met een centrale verwarming die werd gevoed door heet water afkomstig uit het kamp verderop. Ook de ruimten op de verdieping zijn gegroepeerd rondom een centrale hal. Hier bevinden zich vijf slaapkamers, een badkamer en een tweede wc. In de noordwestelijke slaapkamer voor de inwonende bediende zit nog een deel van het commodemeubel met ingebouwde wasbak. In de badkamer bevindt zich ook een bidet dat echter niet in het bestek werd genoemd en als zodanig mogelijk het enige onderdeel is dat speciaal op Duits verzoek is toegevoegd. In feite is er sinds de bouw heel

weinig aan de woning veranderd. Alleen kregen begin 1940 op verzoek van Syswerda de vensters rolluikkasten en kort na 1945 werd het oorspronkelijke terras omgebouwd tot serre en de open plaats tussen keuken en schuur dichtgebouwd. Sindsdien zijn zelfs schilderbeurten achterwege gebleven. Aan de buitenzijde geeft dit een wat haveloos aanzien, maar binnen heeft dit mooie gebruikssporen opgeleverd. Opmerkelijk zijn de overgordijnen en lampenkappen, in opzet moderne, maar oudere elementen die door de naoorlogse bewoners zijn ingebracht. Hoewel gebouwd voor een levensduur van maximaal vijftien jaar staat de commandantwoning er inmiddels al weer zeventig jaar. Bovendien is het een plek van herinnering geworden aan een zwarte bladzijde in de Nederlandse geschiedenis. Het resultaat is een bijzonder, maar tevens kwetsbaar, gebouw waar zowel in materiële als immateriële zin prudent mee zal moeten gaan worden omgegaan, juist ook aan de binnenkant.

RONALD STENVERT

De commandantwoning kamp Westerbork, Dirk Mulder & Sake Elzinga, Westerbork 2009.

Commandantwoning Kamp Westerbork, Schattenberg 4, Zwiggelte: Bouwhistorische opname met waardestelling Ronald Stenvert, Utrecht 2009.

Plannen Kamp Westerbork

Voor het opknappen van de voormalige commandantwoning is 200.000 euro uitgetrokken. Ook het Herinneringscentrum en de rest van het kamp worden onder handen genomen. Vier of vijf (delen van) oude authentieke barakken worden op hun oorspronkelijke plek geplaatst. Het geasfalteerde fietspad, dat nu dwars over het terrein loopt, verdwijnt en wordt vervangen door een pad met puin, zoals het er in de oorlog ook uitzag. Er is in totaal tussen de 10 en 20 miljoen euro voor de aanpassingen nodig. Voor een nieuwe bestemming van de commandantwoning werd een prijsvraag uitgeschreven. Een van de plannen die werden goedgekeurd, is een wekelijkse uitzending van 'Radio Westerbork'. Het idee is afkomstig van Paul en Toula Alexander. Hun vader zat tijdens de bezetting gevangen in het kamp, maar wist aan transport te ontkomen. Ook twee andere ideeën worden uitgevoerd: een kunstenaar ontmoet in de woning willekeurig uitgenodigde gasten en er zullen theater- en dansvoorstellingen plaatsvinden

Weg met die grens van 50 jaar

Rijtjeshuis met zitkuil, 1972
Bohèmepad 2 en 2a, Amersfoort

Op onze zoektocht naar een nieuw huis stuitte mijn partner en ik onder andere op een huis in de Amersfoortse wijk Schuilenburg, een goedbedoelde, maar nu wat onderkomen wijk uit het einde van de jaren '60 met teveel flatwoningen en te kleine rijtjeshuizen. In wat eens de goudkust van de wijk was geweest, bevond zich een rijtje woningen met platte daken en zeer gevarieerde vormen.

Op de kop van het rijtje huizen met de naam ABC-woningen bevond zich een huis met praktijkgedeelte, dat de makelaar met wervende tekst probeerde te verkopen. Onder meer door te verwijzen naar de bekendheid van de Amersfoortse architect Leo Heijdenrijk. Ik kende de architect eerlijk gezegd niet, maar de afbeeldingen in de verkoopfolder boeiden zo zeer dat we gingen kijken. Heijdenrijk (1932 - 1999) werkte in de jaren '70 samen met G.J. van der Grinten. Na 1984 werd het bureau gesplitst en ging Heijdenrijk verder in het Architecten Kollektief Heijdenrijk dat onder

andere een aantal opvallende gebouwen in de wijk Kattenbroek heeft gerealiseerd.

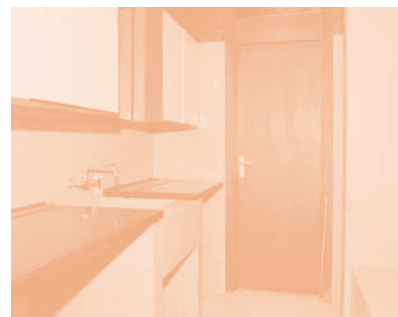
De oorspronkelijke bewoners hadden het huis sinds de bouw in 1972 bewoond en hadden het even tevoren verlaten. Er was vrijwel niets aan het huis veranderd, aan de praktijkruimte iets meer, maar ook daar was het oorspronkelijk concept goed bewaard gebleven. De makelaar vertelde dat het huis geheel was ontworpen naar de wensen van de bewoners.

De buitenzijde heeft fraaie, kubische vormen met materiaalgebruik typisch voor de jaren '70: B2 betonstenen en puin met veel donkerbruin geschilderd hout - zwaar verrot overigens. De grootste kwaliteit van het huis is te vinden in het interieur, waarin het materiaalgebruik van het exterieur is voortgezet. Ook hier zijn de muren en zelfs gedeeltelijk de vloeren van betonsteen. Het dak bestaat uit witgeschilderde delen op donkerbruin geschilderde balken. Deze zijn opgelegd op onderlagbalken die op gemetselde kolommen steunen. Opvallend eenvoudige en minder duurzame materialen allemaal, maar

De ingangspartij

die gebruikt zijn om een grote ruimtelijkheid vorm te geven. Via een glazen hal en garderobe - met convector onder de kapstok! - wordt de grote centrale ruimte van het huis bereikt. Pièce de resistance is de vier treden verdiepte zitkuil met openhaard voor een man of twintig, omgeven door gemetselde wanden en trappen en compleet met geïntegreerde schouw. Om de zitkuil zijn plekken gecreëerd voor de eethoek, voor de toegang naar de tuin en voor de half open (authentieke) witte keuken. Op diverse plaatsen in het dak zijn verhoogde daklichten aangebracht waardoor licht kan binnenvallen. Het fraaiste is het daklicht geïntegreerd bij de werkkamer waar een split level is aangebracht en waar het daklicht als een soort periscoop werkt. De boekenkasten in die kamer vormen de scheiding tussen de twee niveaus. Ze zijn van goedkoop materiaal gemaakt - vurenhout en spaanplaat - maar met een vormgevingskwaliteit die aan Rietvelds meubelen uit zijn vroege periode doet denken. Een andere bijzondere ruimte is de dakkamer bovenop het platte dak. Deze heeft de functie

badkamer

van atelierruimte en is rondom van glazen puin voorzien. Een bruine boekenkast brengt een halfopen scheiding tussen de ruimte met de open trap en de eigenlijke atelierruimte. Kasten en puin vormen een hechte eenheid. Het geheel deed me bij het bezoek sterk denken aan het Schindlerhuis in Los Angeles. Maar misschien het meest bijgebleven is de badkamer waar naast spaanplaten kastjes en een donkerhouten aanrecht vooral de wastafel en het ascetische bad in het oog springen. Wastafel en bad zijn rechthoekige betonnen bakken, geheel betegeld met okergele dubbelhard gebakken tegels. Niet gemaakt voor een uurtje comfortabel liggen! Het is de zorgvuldigheid en volledigheid die een dergelijk huis een grote samenhang en kwaliteit geven. Met eenvoudige - om niet te zeggen inferieure - materialen is een enorme ruimtelijkheid geschapen. Er is geen enkele sprake van nostalgie als ik zeg dat een dergelijk goed ontworpen huis het verdient bewaard te blijven. Waarbij het een uitdaging is het weerbarstige (bad) en het inflexibele (zitkuil) in te passen in een hedendaagse levensstijl. Maar helaas leven we in een tijd waarin alles wat niet een monumentale status heeft aan willekeur en middelmatigheid wordt vrijgegeven. Of dit gebouw de 50 jaar ongeschonden zal halen is dus maar de vraag.

HANS VLAARDINGERBROEK,
RESTAURATIEARCHITECT

Cultuurhistorische waarden en waardestelling

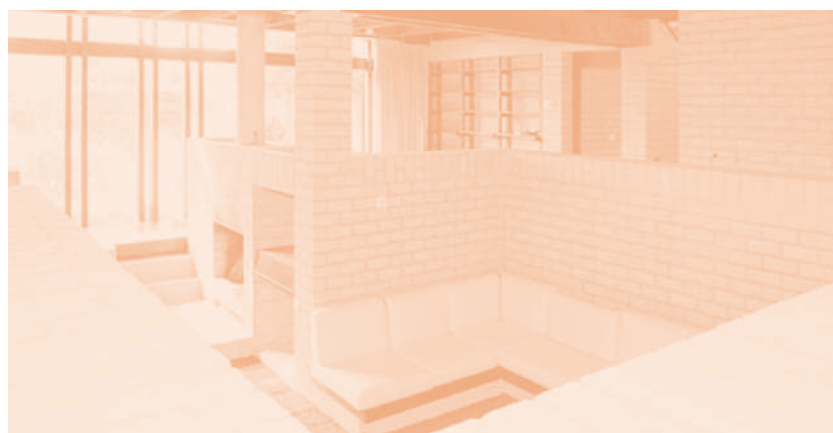
Op 22 oktober vond er in Utrecht een door de KNOB en SHNI georganiseerde studiedag plaats over cultuurhistorische waarden en waardestelling. De studiedag was een pleidooi voor integraal, samenhangend, multidisciplinair onderzoek, zodra er ingrepen geschieden in het kader van beheer of wijziging van onder andere historische landschappen, terreinen, parken, tuinen, complexen, gebouwen en interieurs. Om verantwoorde keuzen te kunnen maken bij beheer of bij het maken van een ontwerp moeten de cultuurhistorische waarden bekend zijn. Dat kan alleen door het opstellen van een waardestelling vanuit verschillende gezichtspunten.

Na een korte inleiding van mr. W.M.N. Eggenkamp, voorzitter van het bestuur van de KNOB en Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed, vertelden Leo Hendriks (beleidsmedewerker van de Rijksgebouwendienst) en Jan van der Hoeve (bouwhistoricus, voorzitter van de SHNI) over de ervaringen met de richtlijnen bouwhistorisch onderzoek, die handvatten geven voor de planning, opzet, uitvoering en rapportage van bouwhistorisch onderzoek. In de richtlijnen staat ook een uitvoerige toelichting over waardestelling, niet alleen vanuit een bouwhistorisch gezichtspunt maar juist vanuit verschillende gezichtspunten (multidisciplinair). Dus ook over de noodzaak van samenwerking met andere disciplines. Charlotte van Emstede (promovendus bij RMIT aan de TU-Delft, onderwerp waardestelling) gaf inzicht over de wijze waarop een bouwhistorisch onderzoek met waardestelling een rol kan spelen bij beslissingen over beheer en restauratie- en verbouwingsontwerpen. Onder leiding van Drs. D.H. Scheerhout, de vice-voorzitter van de KNOB, ontvouwde zich een discussie over cultuurhistorische waarden. Interessant is dat de waarden vanuit verschillende gezichtspunten elkaar kunnen versterken, maar ook in tegenspraak met elkaar kunnen zijn. Deze discussie werd ingeleid door André Hoek (architect, secretaris van de SHNI), die dilemma's over waarden en besluitvorming toonde, zoals deze zich voordoen in zijn praktijk als restauratiearchitect.

Vervolgens illustreerde een panel van deskundigen waaronder de hoogleraar architectuurgeschiedenis prof. dr. K.A. Ottenheijm, prof. drs. J.A.J. Vervloet (hoogleraar historische geografie), regio-archeoloog Noord-Veluwe drs. M. Wispelwey, dhr. H.P. Jansen (beleidsmedewerker team monumenten Gemeente Utrecht), dhr. H.G. Schuit, MA (interieur- monumentenwacht Noord-Brabant) en tuin- en landschaps-architect mev. P. Debie.

Deze discussie maakte zeer duidelijk dat cultuurhistorische waarden alleen een rol kunnen spelen bij ingrepen in onze omgeving als er passend onderzoek is uitgevoerd, waarbij de aanwezige cultuurhistorische waarden vanuit verschillende gezichtspunten in beeld worden gebracht. Samenwerking tussen verschillende disciplines is echter alleen mogelijk als onderzoek, rapportage en waardestelling onderling vergelijkbaar zijn. Richtlijnen bieden daarbij een handleiding. Voor de omgang met deze waarden in een ontwerpproces of beheerplan zijn volgens het panel echter geen richtlijnen te geven.

JAN VAN DER HOEVE, BOUWHISTORICUS

De zitkuil met open haard, gezien naar de tuin

Publicaties

18e-eeuws neoclassicisme in Nederland. Meubel en interieur à l'antique

M. Vasques Diaz (red.)
Rijke bundel verschenen naar aanleiding van de door de Stichting Ebenist i.s.m. de Stichting Het Nederlandse Interieur georganiseerde Studiedag op 2 oktober 2009 in het Hodshonhuis te Haarlem. Deze postprints van het achtste jaarlijkse symposium van de hout- en meubelrestauratoren brengt helder in beeld hoe veelzijdig en rijk hun vakgebied is. In een achttal artikelen wordt het eind 18de-eeuwse interieur voor het voetlicht gebracht.

Haarlem (Stichting Ebenist), 2009 info@ebenist.org
paperback, 96 pp, rijk geïllustreerd
ISBN 9789080696099

Museum Bisdom van Vliet, Haastrecht
Barbara Laan

Het majestueuze Museum Bisdom van Vliet herbergt een rijk interieur met pronkserveizen, fonkelkristal, antieke erfstukken en stijlvolle interieurstoffen. Dit rijk gedecoreerde huis was het decor van het patriciërbestaan van de invloedrijke familie Bisdom van Vliet. Deze nieuwe gids begeleidt u door de weelderige vertrekken.

Amsterdam, Stokerkade Cult.hist. uitgeverij, 2010
paperback, 96 pp, rijk geïllustreerd, € 12,50
ISBN 9789079156122

Johan Thorn Prikker. De Jugendstil voorbij
Christiane Heiser, Mienke Simon Thomas, Barbara Til e.a.

Johan Thorn Prikker (1868-1932), moralist en dwarsligger, 'kunarbeider' die midden in het leven stond en door middel van zijn werk zijn idealen op de beste en mooiste manier aan iedereen wilde presenteren. Zijn oeuvre is verrassend, veelomvattend en veelzijdig: schilderijen, tekeningen, grafiek, textiel, meubelen, monumentale wandschilderingen, mozaïeken en glas-in-loodramen.
Rotterdam, Museum Boymans, 2010
paperback, 256 pp, rijk geïllustreerd, € 34,00
ISBN 9789069182506

Landelijke Interieurwacht. Een publieke zaak

E. Koldewij e.a. (red.)
Pleidooi voor een landelijke uitbouw van de Interieurwacht, een dienstverlening conform de provinciale Monumentenwachten. Naast enkele inhoudelijke en bestuurlijke pleidooien worden taken en diensten expliciet verwoord. Een achttal case-studies maken de Interieurwacht heel concreet.
Amersfoort, Monumentenwacht Nederland & Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2010
spiraalband, 68 pp, rijk geïllustreerd
ISBN 9789080783423

Interieur, Extérieur: Living in Art. From the Painted Interiors of the Romantic Era to Designs for the Home of the Future
Felix Kramer (e.a.)
Catalogus verschenen bij de tentoonstelling in het Kunstmuseum Wolfsburg waarin wordt ingegaan op de interactie tussen interieurdecoraties en interieurontwerpen t.t.v. de romantiek t/m

futuristische ontwerpen: o.a. op het werk van Marcel Breuer, Henry van de Velde, Thomas Demand, Caspar David Friedrich, Josef Hoffmann, Don Judd, Adolf Loos, Piet Mondriaan, Mies van der Rohe, Marc Newson, Verner Panton, Philippe Starck en Andrea Zittel.
Ostfildern, uitg. Hatje Cantz, 2009
gebonden, 264 pp, rijk geïllustreerd, € 46,50
ISBN 9783775722971

Spanning in het protestantse kerkinterieur. Jaarboek VBMK 2009

Arie de Groot e.a. (red.)
Symposiumbundel met de verslaglegging van de studiedag met gelijkwaardige titel op 21-11-2009 te Utrecht. Met bijdragen van J. Kroesen (Inrichting en gebruik van historische kerkgebouwen), A. de Groot (Historische bronnen over veranderingen in gebruik van kerkgebouwen), M. van der Sterre (Stichting Kerkelijk Kunstbezit in Nederland), J. Broekhuizen (Spanning tussen theorie en praktijk), R. Steensma (Spanning tussen liturgie en monumentenzorg), C. De Boer-van Hoogevest (Spanningsveld tussen behoud en vernieuwing).
Delft, Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland
paperback, 72 pp, geïllustreerd, www.vbmk.nl
ISBN 9789079937028

Mythen van het atelier. De werkplaats en schilderpraktijk van de negentiende-eeuwse Nederlandse kunstenaar

Mayken Jonkman & Eva Geudeker (red.)
Het rijke beeld van het atelier als werkruimte en als sociale, representatieve omgeving is het onderwerp van dit boek. Over de sociale aspecten van het atelier, het imago van de schilder en de bouw en inrichting van het atelier. In het atelier ontmoeten de kunstenaars elkaar, wisselden zij ideeën uit en ontvingen zij handelaren, kunstcritici en potentiële kopers. Hiernaast wordt ingegaan op onder meer de ontwikkeling van de schilderkunst, de manier van schilderen, de gebruikte materialen, de opkomst van o.a. gasverlichting en de innovatie van de verftube.
Amsterdam d'Jonge Hond, 2010
gebonden, 240 pp, rijk geïllustreerd, € 34,95
ISBN 9789089102065

Een huis vol. Een kleine geschiedenis van het dagelijkse leven

Bill Bryson
Een ontdekkingsstocht in eigen woning: hoe leefde men daar in de negentiende eeuw? Op een opvallende toegankelijke, maar erudiete manier wordt het dagelijkse leven beschreven: in de eetkamer een uitgebreide beschrijving van onze oude tafelgewoontes, in de kelder over het ontstaan van het idee van een eigen woning en in de badkamer volgen de hygiënische problemen. Een vlot leesbaar uit het Engels vertaald boek vol met bijzondere verhalen achter doodgevone dingen zoals peper en zout.
Antwerpen, Uitgeverij Atlas, 2010
paperback, 527 pp, enkele illustraties, € 24,90
ISBN 9789045074245

Dutch Design Jaarboek 2010
Timo de Rijk e.a. (red.)
Het Nederlandse design heeft opnieuw internationaal furore gemaakt met vernieuwende en opzienbarende werk van vormgevers. Deze publicatie is hét overzicht van de beste ontwerpen op het gebied van ruimtelijke vormgeving, productvormgeving, mode en grafische vormgeving die in Nederland gerealiseerd zijn in 2009-2010. Drie toonaangevende internationale critici geven hun visie op de positie en de huidige kenmerken van het Nederlandse ontwerpen van o.a. Maarten Baas, Joost Grootens, Hans van Heeswijk, John Körmeling, Rem D. Koolhaas, Merckx+Girod, Studio Job, Scholten & Baijings en Jeroen Vinken.
Rotterdam NAI Publishers, 2010
paperback, 216 pp, rijk geïllustreerd, € 29,50
ISBN 9789056627553

Represent Koninklijke Tichelaar Makkum
Marietta de Vries (samenstelling)

Onder de bezielende leiding van directeur Jan Tichelaar maakt Koninklijke Tichelaar Makkum - Nederlands oudste bedrijf - op een verrassende manier een aantal ingrijpende veranderingen door. Met de toepassing van de eeuwenoude ambachtelijke expertise en innovatieve ontwerpen van vormgevers en architecten, verruimt het bedrijf zijn werkzaamheden naar hedendaagse producten op het gebied van het design en de architectuur. Hiernaast gaat de productie van het traditionele aardewerk gewoon door. De context waarbinnen deze ontwikkelingen zijn ontstaan wordt beschreven aan de hand van de vele gerealiseerde en inspirerende producten.
Rotterdam, 010 Publishers, 2010
gebonden, 320 pp, rijk geïllustreerd, € 34,50
ISBN 9789064507076 / 9789064507083 (Eng)

Rietvelds universum

Rob Dettingmeijer, Marie-Thérèse van Thoor & Ida van Zijl (red.)
Deze publicatie is de afronding van een gezamenlijk onderzoek van Centraal Museum Utrecht, Universiteit Utrecht en TU Delft en biedt een nieuwe kijk op het werk van Gerrit Th. Rietveld (1888-1964), een van de bekendste vormgevers van de 20ste eeuw. Met meer dan honderd gerealiseerde gebouwen en vele meubelen behoort hij tot de pioniers van de moderne cultuur. Vooraanstaande auteurs uit binnen- en buitenland brengen Rietvelds ideeën tot leven en verbinden zijn werk en werkwijze met zijn omgeving, collega's en met de maatschappelijke ontwikkelingen van zijn tijd.
Rotterdam NAI Publishers, 2010
paperback, 272 pp, rijk geïllustreerd, € 39,50
ISBN 9789056627454

Koninklijk goedgekeurd. Horrix en Mutters, twee Haagse meubelfabrikanten
Josua van Scherpenzeel, Titus M. Eliëns
De Haagse meubelfabrikanten Horrix en Mutters behoren tot de belangrijkste meubelfabrikanten die Nederland in de 19de en eerste helft 20ste eeuw heeft gekend. Zij

hebben met hun kwalitatief hoogwaardige ontwerpen een belangrijke bijdrage geleverd aan het gezicht van de Nederlandse wooncultuur. De vele opdrachten die Horrix en Mutters van het Koninklijk Huis ontvingen, hebben beide bedrijven het predicaat Koninklijk opgeleverd en, nóg belangrijker, een welvarende en standbewuste clientèle. Een fascinerend beeld van twee typisch Nederlandse familiebedrijven, waarbij ook de geschiedenis van het Nederlandse interieur wordt beschreven van particuliere woonhuizen tot schepsinrichtingen.
Zwolle, Waanders, 2010
paperback, 192 pp, rijk geïllustreerd, € 32,50
ISBN 9789040086601

H.P. Berlage (1856-1934). Architect en ontwerper

Yvonne Brentjens & Titus M. Eliëns
H.P. Berlage geldt als de belangrijkste Nederlandse architect en ontwerper uit de 1ste helft van de 20ste eeuw. Dit jaar is het precies 75 jaar geleden dat zijn laatste meesterwerk, het Gemeentemuseum Den Haag, werd opgeleverd; een goede aanleiding om eens een ander licht op Berlage te laten schijnen. Aan de hand van een aantal thema's wordt het verhaal verteld van de persoon Berlage, zijn ideeën en ontwerpen, zijn clientèle en zijn netwerk. Deze publicatie vormt de eerste in een reeks die Uitgeverij Waanders wijdt aan Nederlandse kunstenaars en ontwerpers uit de 19de en 20ste eeuw.
Zwolle, Waanders, 2010
gebonden, 160 pp, rijk geïllustreerd, € 24,95
ISBN 9789040077197

A History of Dutch Quilts
An Moonen

De doorgestikte dekens of lappendekens sierde menig bed in ons land, eeuwenlang. De dekens en spreien werden gemaakt van sits en bedrukt katoen met dessins die nu als typisch Nederlands te karakteriseren zijn. De Nederlandse deken was het voorbeeld voor de in Amrica zo bekende quilt. Het catalogusgedeelte behandelt 71 van de in totaal 380 getraceerde antieke Nederlandse lappendekens.
Westervoort, uitgeverij Van Gruting, 2010
Gebonden, 232 pp, rijk geïllustreerd, € 39,00
ISBN 9789075879544

Gebouwen in het plastische getal - Een lexicon van de Bossche School

Hilde Haan en Ids Haagsma
Geheel herzien en uitgebreid naslagwerk over monnik-architect Dom Hans van der Laan (1904-1991) en zijn invloed op de bouwkunst, inclusief een gids en een atlas van de architecten die werken in navolging van Van der Laan. In een encyclopedisch gedeelte (lexicon) worden zijn architectuurtheorieën uitgelegd in overzichtelijke lemma's. Ook komen alle belangrijke discussies, personen, en onderwerpen als kleurgebruik en stedenbouw aan bod. Een topografisch overzicht met enkele honderden gebouwen plus korte biografieën van architecten completeren het geheel.
Amsterdam Architectura & Natura, 2010
paperback, 288 pp., rijk geïllustreerd, € 29,50
ISBN 978-9-051050-42-4 I

Recensie

Duivenvoorde; Bewoners, landgoed, kasteel, interieur en collectie
A. de Vries (red.)
Zwolle, Uitgeverij Waanders i.s.m. Stichting Duivenvoorde, 2010
paperback / hardcover, 264 pp., rijk geill., € 24,95 / € 34,95
ISBN 9789040076770 / 9789040076763

Tussen Leiden en Den Haag bevinden zich landgoed en kasteel Duivenvoorde, waarvan enkele delen zelfs uit de 13de eeuw afkomstig zouden zijn. Het kasteel is door de eeuwen heen familiebezit gebleven totdat de laatste eigenares, Ludolphine Henriette barones Schimmelpenninck van der Oye, Duivenvoorde onderbracht in een stichting. Enkele jaren later - in 1963 - werd het opengesteld voor publiek. Tegenwoordig is het een geregistreerd museum. Ter gelegenheid van haar 50-jarig jubileum heeft Stichting Duivenvoorde een boek uitgegeven en de tentoonstelling 'Tijdloos Trendy' samengesteld.

Dit jubileumboek bestaat uit twee delen. Het eerste bevat een uiteenzetting over de bewoners, de ontwikkeling van het landgoed, het park, het kasteel en het interieur. Vier verschillende auteurs hebben vanuit hun eigen professie een hoofdstuk geschreven, beginnend bij de bewoners. Middels tekst en afbeeldingen van onder meer schilderijen en foto's wordt een prima beeld van hen geschetst. Daarna volgt het hoofdstuk over het park, waarbij gebruik is gemaakt van prachtige landschapsafbeeldingen en tekeningen. Het derde hoofdstuk is gewijd aan de bouwhistorie. Ondermeer door middel van duidelijke plattegronden met benamingen van de vertrekken wordt in verschillende kleuren aangegeven welke gedeelten wanneer in de afgelopen zes eeuwen gebouwd zou zijn. Daarnaast komen ook andere gebouwen van het landgoed aan bod. Het hoofdstuk wordt afgesloten met de restauratie van 1958-1963 waarbij E.A. Canneman de restauratiearchitect was.

In *Een bezoek aan toen* wordt thematisch een aantal ruimten besproken: Voorhuis, Grote zaal, Overloop, Oosterlandse kamer, Turkse kamer, Blauwe logeerkamer en Mangelkamer. Er zijn diverse paginagrote afbeeldingen opgenomen, hetgeen een goed beeld van elk van de vertrekken geeft. Ter ondersteuning is gebruik gemaakt van ondermeer 18de- en 19de-eeuwse tekeningen en fotomateriaal uit de eerste helft van de 20ste eeuw. In het tweede gedeelte, dit betreft het grootste gedeelte van het boek, wordt ingegaan op de prachtige collectie. Hierbij hebben verschillende auteurs waaronder R. Baarsen, R. Ekkart, E. Hartkamp-Jonxis, J. Pijzel-Dommisse op zich zelf staande bijdragen gewijd aan oude en eigentijdse meesters, portretten, prenten en tekeningen, beeldhouwkunst, meubelen, oosters porselein, Europees serviesgoed en zilver, kostuums, boeken en tot slot het archief. Bij de deelcollecties wordt ingegaan op ontstaans- en verzamelgeschiedenis en op kunst- en cultuurhistorische context.

Het boek is een absolute aanrader, ware het niet dat het jammer is dat niet alle vertrekken erin aan bod komen. Ook 'missende' ruimtes - de Grote eetkamer, de Steengrachtekamer en privé-vertrekken - verdienen het om in beeld gebracht te worden; zowel de collectie als onroerende interieurelementen.

HARRIE SCHUIT, MA

Artikelen en tijdschriften:

Paul van den Akker, 'Geschilderde kijkdozen' (over betegelde vloeren op middeleeuwse miniaturen), *Kunstschrift*, 53 (juni-juli 2009) nr. 3, pp. 22-25

A. Bastmeijer, 'In depot – uit depot. Kleuren op deuren', *Hervonden Stad* 2010, pp. 109-116

T. Brink, 'Spiegel voor het stadsbestuur nader onderzocht. Over de schouw van Colijn de Nole in Kampen', *Bulletin KNOB*, jrg 18 (2009) nr. 5/6, pp. 183-193

C. Willemijn Fock, Modieuze ontwikkelingen in het interieur in 1672. Raamgordijnen en ander nieuws', *Oud Holland* 2010, jrg 123, nr. 1, pp. 80-81

E. Koldewey, 'Geheim van het Binnenhof ontrafeld. Schilderingen van topniveau', *Tijdschrift van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed*, (2011) nr. 4 (herfst 2010), pp. 30-31

A. de Oude-deWolf & H. Vrieling, 'Deventer kachel-tegelstad, Deventer Jaarboek 2009', jrg. 23, pp. 15-32

C. Rogge & T. Tel, 'Een beschilderde schoorsteenboezem en andere bouwsporen

in Oude Ebbingestraat 89', *Hervonden Stad* 2010, pp. 117-124

Heemschut

Themanummer geheel gewijd aan het interieur met een open oog voor bedreigingen in het cultuurhistorisch waardevolle interieur. Ook wordt er uitvoerig stilgestaan bij het stucwerk en stucwerkherstel. Met bijdragen van E. Koldewey (Interieurwacht), M. de Beyer (Roerend religieus erfgoed), T.Elsing & I. Vlootman (Botsende belangen), P. Arp (Cinema Palace), A. Ott (Stichting Interieurfonds), J. van der Hoeve (Stichting Het Nederlandse Interieur), E. Mattie (Historische keuken), D. Coumou (Amsterdamse interieurs), T. Plakké (huis Hoewelaken), C. Huijts (Samenhang exterieur en interieur) en A.M. ten Cate (Stuc, het witte goud).

Heemschut, jrg. 87 (december 2010) nr 6

'Aan tafel!'

Edzard Mik e.a. (red)

Geen activiteit van de mens staat zozeer in het centrum van een cultuur als het eten. Themanummer 'Eten als culturele activiteit': een keur aan auteurs schrijft over onderwerpen als eetgewoonten bij

de klassieken, in de Arabische cultuur, bij allochtone en autochtone Nederlanders, eten in de Middeleeuwen, etiquette bij de adel, maar ook eten en liefde, eten en walging, eten in Las Vegas etc.

Amsterdam Arbeiderspers, De Gids nr 6, sept. 2010 paperback, € 9,50
ISBN 9789029573245

Bulletin KNOB

Themanummer gewijd aan de restauratie van de O.L.Vrouwekerk te Breda met bijdragen van o.a. F. Scholten (Grafmonumenten), (100 jaar restauratiegeschiedenis van de muurschilderingen), B. Crijns (restauratie muurschilderingen) en M. Leeftang (Tapijtschilderingen).

Bulletin KNOB, 109 (2010) nr. 1

Teylers Ovale Zaal, Het oudste en eerste museum in Nederland

A.M. ten Cate (e.a.)

Speciale uitgave van Teylers Magazijn over een unieke museumzaal die de eer toekomt de oudste Nederlandse museumzaal te zijn. Deze zaal die thans in restauratie is, staat genomineerd als werelderfgoedkandidaat. Teylers Magazijn, (dec. 2009)
ISBN 09200460

Zien wat er niet is - UAR - Urban Augmented Restauratie Zonnestraal voltooid

Sanatorium Zonnestraal, in Hilversum, is een icoon voor het Nieuwe Bouwen. Het complex werd geopend in 1928 als hersteloord voor diamantslijpers met tuberculose. Begin jaren zestig verviel het complex tot een ruïne. In 1982 werd begonnen met de zeer omvangrijke restauratie die dit jaar is voltooid door architecten Hubert-Jan Henket en Wessel de Jonge. De restauratie van Sanatorium Zonnestraal is in november bekroond met de World Monuments Fund/Knoll Modernism Prize 2010. Tijdens de uitreiking in het Museum of Modern Art (MoMA) in New York werd het sanatorium geprezen als 'een juweel van beton en glas.' Zonnestraal staat op de nominatie om te worden toegevoegd aan de Werelderfgoedlijst van de Unesco. "http://www.zonnestraal.org" www.zonnestraal.org

Faculteit Bouwkunde opent permanente expositie beroemde stoelencollectie

De historisch zeer belangrijke en omvangrijke stoelencollectie van de TU Delft heeft met financiële steun van de Stichting Sofa - stichting ter bevordering van de meubelkunst - nu eindelijk een ereplaatsje gekregen in het nieuwe onderkomen van de faculteit Bouwkunde in de oudbouw aan de Julianalaan in Delft. De beroemde stoelencollectie werd op 13 mei 2008 onder toezien oog van voormalig Minster van OC&W Ronald Plasterk gered uit de brand die de oude faculteit Bouwkunde volledig verwoestte. De ruim 300 stoelen – een collectie waarin zowel stoelen van Gerrit Rietveld als stoelen van hedendaagse ontwerpers als Marcel Wanders en Chris Kabel zijn te vinden - worden gepresenteerd in een grote stelling waar de stoelen op verschillende niveaus kunnen worden bekeken. De permanente expositie is het hele jaar voor iedereen gratis te bezichtigen. Daarnaast is de stoelencollectie een bron van studiemateriaal voor studenten en wetenschappers.

www.tudelft.nl

Reality.

UAR, de mobiele architectuurapplicatie van het NAI geeft aan de hand van tekst, beeld, archiefmateriaal en film, op een iPhone of een Google Android-toestel (in een later stadium ook Nokia-telefoons) informatie over de gebouwde omgeving. Door gebruik te maken van geavanceerde 3D-modellen laat UAR midden in de stad via je telefoon ook zien wat er niet is. De stad zoals zij was, bijvoorbeeld door gebouwen te tonen die er vroeger stonden. De stad zoals zij had kunnen zijn, door maquettes en ontwerpteekeningen te tonen van alternatieve ontwerpen die nooit zijn gerealiseerd. En de stad zoals zij wordt, door artist-impressions te tonen van gebouwen in aanbouw, of gebouwen die in de planning staan. De Amsterdamse versie van de 3D-architectuurapplicatie is op 11 november gelanceerd. www.nai.nl/tentoonstellingen/3d_architectuurapplicatie

E-mailadressen gevraagd

Helaas blijkt nog altijd dat niet alle begunstigers een aankondiging ontvangen van de door de Stichting georganiseerde activiteiten. Om dit te voorkomen verzoecken wij u uw e-mailadres door te geven en regelmatig onze website te raadplegen. info@shni.nl www.shni.nl

Ideeën welkom

Bijdragen voor de Nieuwsbrief kunnen worden gestuurd naar de redactie. Van Eeghenstraat 83, 1071 EX Amsterdam. nieuwsbrief@shni.nl

Rietvelds Universum ontsloten

Wie dit najaar door Utrecht loopt, kan stuiten op mensen die afwisselend naar hun mobiele telefoon staren en het gebouw waar ze voor staan. Grote kans dat het geïnteresseerden zijn in de gebouwde projecten van Gerrit Rietveld en die via hun GSM hierover informatie krijgen. Een van de onderdelen van de manifestatie in het kader van het Rietveldjaar is namelijk de Rietveld Architecture iPhone applicatie, gratis te downloaden via <http://itunes.com/apps/rietveld>, waarmee alle nog bestaande gebouwen en woonhuizen van Rietveld in Nederland zijn terug te vinden. Door middel van GPS worden de meest dichtstbijzijnde Rietveldgebouwen en -huizen getoond. Elk project wordt toegelicht met een beschrijvende tekst, de adresgegevens en twee foto's: één van het gebouw zoals het er nu uitziet en één van het gebouw zoals het door Rietveld in eerste instantie is ontworpen. Onder de gebouwen bevinden zich natuurlijk het wereldberoemde Rietveld Schröderhuis, in Utrecht, woon- en zomerhuizen voor particulieren, winkels, musea, bedrijven en uitbreidingswijken uit de jaren '50. Het merendeel van de gebouwen en huizen van Rietveld – waarvan de meeste binnen de grenzen van Utrecht liggen - zijn nog steeds in gebruik. Ook heeft het Centraal Museum aldaar de grootste Rietveldcollectie ter wereld. Daar is de stad trots op. En om Rietveld als icoon van de stad Utrecht te profileren en zijn naam blijvend aan Utrecht te verbinden is 24 juni j.l. een festival over het leven en gedachtegoed van Gerrit Rietveld - het Rietveldjaar - van start gegaan.

Het onderzoek dat aan dit Rietveldjaar vooraf is gegaan heeft een zeer belangrijke informatiebron opgeleverd: de Rietveldcollectie online. Op www.collectie.rietveldjaar.nl vinden bezoekers meer dan 8000 objecten van Gerrit Rietveld: bijna 300 museumobjecten maar vooral archiefstukken. Deze zijn eigendom van de Stichting Rietveld Schröderarchief en worden sinds 1985 beheerd door het Centraal Museum. Dit archief is bijgehouden door Truus Schröder en varieert van enorme architectuurtekeningen tot persoonlijke krabbeltjes op visitekaartjes. Door een bijdrage van het Geheugen van Nederland is de digitalisering van het archief in 2010 mogelijk gemaakt Tijdens deze omvangrijke operatie uitgevoerd door d/arch, zijn delen van het archief gedigitaliseerd die eerder niet ontsloten waren, zoals de algemene documentatie en verschillende fotoalbums Deze inventarisatie wordt de komende tijd nog voortgezet. De website geeft een goed overzicht van zijn hele oeuvre. Het is uniek dat er van een ontwerper zo'n groot deel van zijn werk ontsloten is.

In deze tijd is het haast onmogelijk zo'n omvangrijke manifestatie in je eentje van de grond te krijgen. Het zoeken van partners is daarom van essentieel belang. Voor Rietvelds Universum is samenwerking aangegaan met het Nederlands Architectuurinstituut (NAI) de TU Delft en de Universiteit Utrecht. Dit heeft ook een prachtig boek opgeleverd Door het gebruik van al deze verschillende media is het werk van een van Nederlands belangrijke architecten en vormgevers voor een groot publiek bereikbaar.

HESTER WOLTERS

Nieuws

Premsele Leerstoel: Timo de Rijk

Dr. Timo de Rijk bekleeft per 1 september a.s. de Premsele Leerstoel Design Cultures aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Premsele en de Faculteit der Letteren hebben deze leerstoel ingesteld met als doel het onderzoek en onderwijs omtrent de positie en werking van design in de samenleving te stimuleren. Designhistoricus De Rijk is als hoofddocent verbonden aan de TU Delft. Daarnaast was hij o.a. gastdocent aan de Design Academy Eindhoven, stelt hij regelmatig designtentoonstellingen samen, publiceert (internationaal over Nederlandse productvormgeving, interieurs van de jaren twintig en standaardisatie en design en is hoofdredacteur van het Dutch Design Yearbook. http://www.premsele.org/premsele/projecten-en-publicaties_1/premsele-leerstoel/

Hergebruik Industrieel erfgoed voor Dutch Design

Na een heel aantal panden bestudeerd te hebben, viel bij het eerste bezoek aan de oude keramiekkabelfabriek van Philips op Strijp R in Eindhoven voor de Nederlandse ontwerper en producent in eigen beheer Piet Hein Eek alles op zijn plek. Het formaat, de sfeer en de wijze waarop alle functies die Eek voor ogen had ondergebracht konden worden leken direct volmaakt. Omdat bijna alle gebouwen in de omgeving gesloopt zijn, konden de verbouwing en renovatie met originele materialen gerealiseerd worden. Daardoor zijn het pand en de ruimtes mooier en zelfs authentieker dan ooit. Een uitdaging voor Eek die bekend is geworden door zijn ontwerpen met hergebruikte materialen zoals de sloophouten meubelen. www.pietheineek.nl

Sporen van Smaragd: inventarisatie Nederlands-Indisch erfgoed in Den Haag

In de geschiedenis van Den Haag neemt de band met voormalig Nederlands-Indië een voorname plaats in. De historische, sociale en culturele uitwisseling heeft vele zichtbare sporen achtergelaten in de stad. Langzaam verdwijnen steeds meer van de oorspronkelijke Indische elementen uit het stadsbeeld, onder meer door verbouwing of sloop voor stadsvernieuwing. Het is van belang dat kenmerkende voorbeelden behouden blijven. Daarom kregen twee Haagse kunsthistorici de opdracht dit erfgoed te inventariseren. Het project bestaat uit drie onderling samenhangende onderdelen: Een gedegen inventarisatie van Haagse gebouwen die getuigen van de band met Nederlands-Indië waarvoor zowel bedrijfs panden van (voormalige) Indische organisaties, restaurants en toko's, als woonhuizen van oud-Indiëgangers, panden van Indische architecten en gebouwen met Indische stijlelementen in aanmerking komen. Een beeldbank zal Indisch erfgoed in Den Haag documenteren. Gekozen is voor een bekende fotowebsite, zodat iedereen de beeldbank kan raadplegen en hieraan zelf foto's kan toevoegen. Daarnaast wil een online kennisnetwerk deskundigen bijeen brengen: medewerkers van erfgoedinstellingen, universiteiten, Indische verenigingen en andere professionals op het gebied van Indisch erfgoed of cultuur. Zij kunnen via het netwerk hun collecties en onderzoek presenteren, kennis en onderzoeksvragen uitwisselen, maar ook evenementen, projecten en publicaties aankondigen.

WWW.SPORENVANSMARAGD.NL

Activiteiten & Agenda

Studiemiddag 'Kropholler Raadhuis Waalwijk'

Raadhuis Waalwijk, 21 januari

In mei 1931 werd begonnen met de bouw van het Raadhuis in Waalwijk. De bekende architect A.J. Kropholler ontwierp niet alleen het traditionalistisch aandoende exterieur, maar ook het interieur - inclusief alle meubelen. Afgelopen zomer verhuisden alle gemeenteambtenaren naar een nieuw, modern onderkomen en heeft het oude Raadhuis nagenoeg alleen nog een functie als trouwlocatie. Tijdens de studiemiddag laten diverse sprekers - Saskia de Kock, Daniëlle van Kempen, Jojanneke Clarijs en Peter Stutvoet - vanuit hun eigen discipline hun licht schijnen over dit Gesamtkunstwerk. Tijdens de rondleiding ziet u een uniek gebouw - met wethouders - en burgemeesterskamer, raadzaal, trouwzaal, fraaie trappenhuisen - in nog verrassend originele conditie.

Informatie en aanmelden: www.shni.nl

Studiedag 'Kapel St. Gerlach' en 'Romeinse katakamben'

Valkenburg aan de Geul, 25 februari

Tijdens deze gecombineerde studiedag staat in de ochtend een rondleiding in de Gerlachuskapel in Houthem met de fresco's die rond 1751 zijn aangebracht door hofschilder J.A. Schöpf op het programma. De barokke kapel is de enige in Nederland die zó met fresco's is verfraaid. Na de middag wordt er een bezoek gebracht aan de 'Romeinse katakamben'. Van 1908 tot 1913 zijn onder supervisie van de Roermondse architect Pierre Cuypers (1827-1921) deze vroegchristelijke, uit meerdere verdiepingen bestaande onderaardse begraafplaatsen die in de 16de eeuw in Rome zijn ontdekt uiterst zorgvuldig gereconstrueerd in een van de Valkenburgse mergelgroeven. Het is daarmee een bijzonder fraai en cultuurhistorisch verantwoord en leerzaam archeologisch project.

Informatie en aanmelden: www.shni.nl

Restauratiebeurs 2011

Brabanthallen Den Bosch, 14-16 april

De vanuit het Platform Cultureel Erfgoed jaarlijks georganiseerde Nederlandse Restauratiebeurs heeft 3 verschillende themadagen, betreffende: Restauratie-ambacht; Monumenteigenaar en MoMo. Groene draad is Duurzaamheid: van restauratiematerialen, energie, water, beglazing, isolatie, etc. En wat is meer duurzaam dan ambachtelijkheid? Maar ook aandacht voor bijvoorbeeld: hoe worden eisen aan comfort gehonoreerd wanneer een monument een (nieuwe) functie krijgt? En: wat zijn goede voorbeelden van optimaal hergebruik van materialen, soms in dezelfde functie in het donormonument en soms in een andere functie, of in een ander monument? Dit jaar zal de SHNI participeren met een lezing voor de monumenteigenaren en een erfgoedloket waar eigenaren met vragen terecht kunnen voor advies.

www.restauratiebeurs.nl

Mythen van het atelier

Teylers Museum Haarlem, t/m 9 januari

Het Valkhof Nijmegen, 4 feb t/m 8 mei

Het atelier is een geheimzinnige plaats, de ruimte waar verf, penselen en doeken samenkomen en veranderen in kunst. Het productieproces - dat voor de meesten van ons onzichtbaar blijft - is met mythen omgeven. Bij velen heerst een romantisch beeld over het atelier: de kunstenaar is een eenzaam genie en zijn atelier het laboratorium voor zijn creatieve geest, een imago stamt dat grotendeels uit de 19de eeuw stamt. De tentoonstelling Mythen van het atelier ontrafelt - n.a.v. nieuw wetenschappelijk onderzoek door het RKD - hoe deze mythen rondom het schildersatelier tot stand zijn gekomen. Met schilderijen, aquarellen, schetsen, persoonlijke bezittingen en schildersgereedschappen worden de geheimen van befaamde 19de-eeuwse ateliers onthuld.

www.teylersmuseum.nl www.mythenvanhetatelier.nl

Een Wintertuin herleeft

Paleis Het Loo Apeldoorn, t/m 20 februari.

Koning Willem II (1792-1849) bezat, naast zijn grote schilderijencollectie, een indrukwekkende en in zijn tijd bewonderde verzameling van meer dan 3.000 exotische planten: onder meer destijds geliefde planten als palmen, varens, bromelia's, citrusbomen en zeldzame boomvarens. De expositie brengt de sfeer van de vroeg 19de-eeuwse wintertuin waar 's winters bals en feesten werden gehouden weer tot leven. Exotische planten, vazen en jardinières (plantenstandaards), worden aangevuld met bruiklenen, waaronder unieke porseleinen bloemétagères. Aan de hand van de veilingcatalogus wordt geïllustreerd hoe deze kostbare collectie van koning Willem II was samengesteld.

www.paleishetloo.nl

Rietvelds Universum

Centraal Museum Utrecht, t/m 30 januari

De Utrechtse architect en ontwerper Gerrit Th. Rietveld (1888-1964) is een van de bekendste vormgevers van de twintigste eeuw. Hij werd wereldberoemd met zijn rood-blaauwe stoel en het Schröderhuis. Toch kennen maar weinigen de volledige omvang van Rietvelds werk. Hij realiseerde meer dan honderd gebouwen en vele meubelen. Deze tentoonstelling plaatst Rietvelds werk in een brede context. Door de persoon en zijn manier van werken centraal te stellen en te vergelijken met beroemde tijdgenoten als Wright, Le Corbusier, Mies van der Rohe geeft het een beeld van Rietvelds bijdrage aan 20ste-eeuwse architectuur en design.

www.centraalmuseum.nl

Hella Jongerius - Misfit

Museum Boijmans Rotterdam, t/m 13 feb.

Ontwerper Hella Jongerius maakt serviezen, stoffen en vazen, maar ook stoelen en banken. Het is voor het eerst dat het gehele oeuvre van Jongerius in Nederland te zien is; niet alleen de bekende industriële producten - zoals de Ikea vazen, maar ook experimenten en talloze schetsmodellen. Met de in nauwe samenwerking met Koninklijke Tichelaar Makkum ontwikkelde nieuwe serie Coloured Vases, een installatie van 300 vazen in uiteenlopende kleurschakeringen geeft Misfit een uniek overzicht van haar werkwijze, experimenten en vernieuwde producten.

www.boijmans.nl

Johan Thorn Prikker - de Jugendstil voorbij

Museum Boijmans Rotterdam, t/m 13 feb.

In Nederland is Thorn Prikker (1868-1932) vooral bekend als een van de meest interessante symbolistische schilders, met 'De Bruid' als één van zijn topwerken. In Duitsland, waar hij na 1904 woonde, kent men hem als een glas-in-loodontwerper en maker van spectaculaire mozaïeken. De

tentoonstelling volgt de kunstenaar langs alle plaatsen waar hij woonde en langs alle veranderingen die zich in zijn werk voltrokken. Johan Thorn Prikker was een dwarsligger, een moralist en een harde werker. Dat maakt zijn oeuvre verrassend, veelomvattend en veelzijdig. Het bestaat uit schilderijen, tekeningen, grafiek, textiel, meubelen, monumentale wandschilderingen, mozaïeken en glas-in-loodramen.

www.boijmans.nl

Wiel Arets Architects STILLS

SCHUNCK* Heerlen, t/m 13 februari

In het door de bekende Heerlense architect Wiel Arets gerestaureerde en tot cultuurhuis verbouwde glaspaleis van modehuis Schunck belicht de tentoonstelling de projecten, gaat in op de theoretische achtergronden en biedt inzicht in de inspiratiebronnen en fascinaties van Wiel Arets zelf. Daarnaast is er aandacht voor de productontwerpen die het veelzijdige en eigenzinnige architectenbureau maakte voor onder andere Lensvelt, Vitra en Alessi.

www.schunckglaspaleis.com

Berlage Totaal!

Gemeentemuseum Den Haag, t/m 27 feb.

Het Gemeentemuseum is het laatste meesterwerk van de internationaal bekende architect en ontwerper H.P. Berlage (1856 - 1934), en bestaat dit jaar 75 jaar. Dit wordt herdacht met een grootse tentoonstelling, gewijd aan deze bijzondere architect van nationale pronkstukken als de Beurs van Berlage in Amsterdam, het Jachtslot Sint Hubertus in Otterlo en natuurlijk het Gemeentemuseum zelf. Berlage als totaal-kunstenaar staat centraal; zijn bouwkunst, Berlage als persoon, maar vooral ook zijn ontwerpen voor het interieur als ameublementen, serviezen en metaalwerk, als ook zijn typografische werk.

www.gemeentemuseum.nl